

בינת המשפט

עניני ממונות אקטואליים

בס"ד, גליון תרצו, פרשת נצבים - וילך, תשפ"ו מאת: יצחק בירך דסקל – דיין ומו"ץ

טל: 052-7611435 y.b.daskal@ybdaskal.com דואר אלקטרוני: y.b.daskal@ybdaskal.com להורדת כל ספרי בינת המשפט חנים לחץ כאן

שאלות ותשובות קצרות

ובו יבואר: א. תורנות במוסד לימודים, שביום אחד לא היה צורך בתורנות מי הרויח. ב. אלמנה שהניחה המחאות של לווים משנים רבות, האם אפשר גלבות אותם. ג. תשלום מעלית שבת, למי שלא משתמש בה. ד. מי משלם הדברה של הבנין, המשכיר או השוכר. ה. ביטול השכרה בגלל נהיגה לא טובה. ו. תשלום עבור נזק עקיף של הפסד מס שלילי. ז. האם המזיק צריך לשלם דמי הובלה של החפץ שניזק.

א

תורנות במוסד לימודים, שביום אחד לא היה צורך בתורנות מי הרויח

הנידון

אני עובד במוסד ילדים של חינוך מיוחד. בין השעות שבע לשמונה בבוקר אין מדריך קבוע, כיון שהצוות שישן בלילה הולך בשבע בבוקר, והצוות החדש מגיע לאחר השעה שמונה. לכן יש תורנות חובה בין רבני המוסד, בכל יום בא אחר, וזו ממש התחייבות להנהלה. יום אחד ארגון "עזר מציון" לקח את הילדים מוקדם לטיול, לכן לא היה צריך מדריך בשעה הזאת, ולא הייתי צריך לבוא. נפשי בשאלתי, האם הרווחתי שנעשית מלאכתי על ידי אחרים, כמו שוכר פועל להשקות שדהו ובא מטר שהפועל הרויח, או שאינו דומה לזה".

תשובה

אם היה יום שלא היה צריך תורנות, זה נחשב כמו שבת וחג שאין תורנות, וישלים מחר את התורנות.

ביאור התשובה

יש אומדנא דמוכח

הנה בדין מי ששכר פועל להשקות שדהו ובא מטר, מבואר בחושן משפט (שלד, א) שהמוציא מחבירו עליו הראיה, כיון שיש הפסד ממון, והכל תלוי בתנאי שהיה ביניהם. לכן אמרינן שמי שצריך להוציא ממון היה עליו להתנות שאם יהיה אונס ישלם, לכן הפועל אינו מקבל שכר. אבל בנידון דידן, ההנהלה מחייבת את רבני המוסד

להתחלק ביניהם לשעות תורנות בכל יום, והנה זה דבר ברור שבימים שאין לימודים אין תורנות. רק השאלה בנידון דידן היא, כיון שיש לימודים וקרה דבר אקראי, ועל זה לא עשו תנאי, האם אמרינן שגם בדבר אקראי נחשב כמו שאין לימודים, או זה שהיה צריך להיות הרויח.

ולעניות דעתי, יש כאן אומדנא דמוכח, שאם היו עושים הסכם ביניהם, אין ספק שהיו מקבלים על עצמם שגם ביום אקראי שלא היו לימודים, אין נחשב תורנות, כי כך הוא ההוגן בדבר. לכן גם אם לא עשו בפירוש תנאי, יש כאן אומדנא דמוכח שעל דעת כן נכנסו לתורנות, שביום שלא יהיו לימודים, אפילו בדרך אקראי, לא יהיה נחשב התורנות. כך נראה לי מסברא, ולא מצאתי מקור לסברא זו, אבל נראה לי פשוט.

העולה מזה: רבני מוסד שקיבלו על עצמם תורנות בשעות שאין מדריך קבוע, וביום מסוים לא היה צורך בתורנות מחמת אירוע אקראי, כגון שהילדים יצאו לטיול מוקדם, אין יום זה נחשב לתורנות. שאומדנא דמוכח היא שעל דעת כן קיבלו על עצמם את התורנות, שביום שאין צורך בפועל בתורנות, אפילו בדרך אקראי, לא ייחשב כיום תורנות.

ב

שאלות על אלמנה שהניחה צ'קים לא פרועים

הנידון

"רציתי לשאול אודות מעשה שהיה: אם שנפטרה והשאירה אחריה שני בנים. לאחר הפטירה, מצאו הבנים קופסה ובה צ'קים דחויים שלא נפרעו. מהדברים ניכר שמדובר בצ'קים שניתנו כנגד הלוואות שהאם העניקה לאנשים במהלך שנים רבות, אך היא מעולם לא פדתה אותם. ברצוני לברר את ההלכה בכמה נקודות: א. האם קיימת אומדנא שהאם מחלה על החובות הללו בכך שלא פדתה אותם בחייה. ב. במידה ואין אומדנא מחילה, האם אנו מניחים ששנת השמיטה ביטלה את החובות (בהתחשב בכך שהבנים אינם יודעים אם האם ערכה פרוזבול כדת וכדין). ג. מבחינה חוקית, לא ניתן לפדות צ'ק שעבר זמן רב מתאריך פירעונו – האם למציאות חוקית זו יש השפעה על הדין ההלכתי של גביית החוב".

בינת המשפט

עניני ממונות אקטואליים

תשובה

אפשר לגבות את החובות.

ביאור התשובה

א. צריך אומדנא דמוכח שהיה מחילה. וגם מחילה בלב אינה מחילה. לכן אין זה מחילה. אפשר לגבות. ב. לפי הרבה פוסקים ציק זה כגבוי ושמיטה לא משמטת. קל וחומר שלא ידוע. ולמה לחשוב אשה שלא עשתה פרוזבול ועברה על תקנת חכמים. ג. לא. אפשר לתבוע בבית דין פרעון החוב.

ג

תשלום מעלית שבת

הנידון

בנין חדש בקרית הרצוג גובה שבע קומות. לטענתם, ע"פ חוק חייב בבנין מעלית שבת. כל הבנין חתם בעת רכישת הדירה כי המעלית תפעל בשבת כמעלית שבת. מבקשים לברר לגבי התשלום:

טוענים חלק מהדיירים אנו לא משתמשים בשבת ולכך אין עלינו לשלם ועד בית על חלק זה של החשמל של מעלית זו בתשלום ועד הבית. עוד טענו אנו נמצאים בבני ברק ונהוג כי לא משתמשים במעלית שבת. טוענים שאר הדיירים כיום החוק מחייב מעלית שבת ועליכם לשלם ובפרט שחתמתם בעת רכישת הדירה כי הנכם יודעים שהמעלית פועלת כמעלית שבת ויש ע"ד כן נשתתפו. מה ההלכה בזה.

תשובה

חייב לשלם.

ביאור התשובה

כיון שנכנסו להיות שותפים על דעת כן.

ד

מי משלם הדברה של הבנין, המשכיר או השוכר

הנידון

אני משכיר דירה, כל הוצאות ועד הבנין משלם השוכר. לאחרונה החליטו בוועד הבית לעשות הדברה בבנין בגלל יתושים, האם אני צריך לשלם או השוכר, ומה הטעם.

תשובה

המשכיר צריך לשלם, ואין זה דומה כלל לתשלום שוטף, כיון שהמשכיר צריך להעמיד לשוכר בית ראוי למגורים, ואם יש יתושים הוא אינו ראוי למגורים.

ה

ביטול השכרה בגלל נהיגה לא טובה

הנידון

"אני אדם פרטי ומשכיר כמה רכבים. אין לי חברת השכרה מסודרת. השכרתי לאחד רכב לשבועיים. לאחר מכן נודע לי שהוא לא נוהג כראוי, הוא עושה הרבה עצירות כל הזמן, וזה מקלקל את הרכב בעתיד. האם זה נחשב מקח טעות לבטל את השכירות. והאם חברות השכרה גם מבטלות על דבר כזה."

תשובה

אם יש ודאות שהשוכר עושה בלאי ברכב יותר מהמקובל, יכול המשכיר לבטל את השכירות. ואם אין ודאות, אינו יכול לבטל את השכירות.

ביאור התשובה

אומדנא דמוכח מבטל קניין

בסימן רמח ביארנו באריכות, שאם יש אומדנא דמוכח שעל תנאי מסוים עשו את המקח, האומדנא מבטלת את המקח, והרי זה כמו שעשו תנאי מפורש במקח. אומדנא דמוכח מבטלת קניין, ומבטלת גם שטר, כי זה כמו שמפורש בשטר לעשות כך. אבל אם יש אומדנא שאינה מוכחת, אין האומדנא מבטלת את המקח, אלא אם כן הזכיר את הדבר בתוך השטר.

והנה, בנידון דידן, אם הכוונה שהוא נוסע בעיר ועוצר הרבה ברמזורים ובפקקים, זה שימוש רגיל לחלוטין, ואין בכך סיבה לביטול ההסכם. אבל אם הכוונה שהוא בולם בפתאומיות, מאיץ ובולם ללא צורך, או נוהג באופן שפוגע ברכב, זה כבר עשוי להיחשב שימוש בלתי סביר. לפיכך, מי שמשכיר רכב באופן פרטי, זו אומדנא דמוכח שלא היה עושה הסכם שכירות באופן כזה, והרי זה מקח טעות, ויכול לבטל את ההסכם.

העולה מזה: מי שמשכיר רכב באופן פרטי, זו אומדנא דמוכח שלא היה עושה הסכם שכירות באופן כזה, והרי זה מקח טעות, ויכול לבטל את ההסכם.

בינת המשפט

עניני ממונות אקטואליים

ואין הבדל בין זה לבין מי שעובד בביטוח לאומי ומוחק את זכויות השכר של העובד על ידי שינוי פרט מסוים שאינו נכון, ובכך הפסיד לו את כספו, דוודאי חייב לשלם. כך זה ממש, לעובד מגיע שכר, ורואה החשבון שלח נתונים לא נכונים לביטוח לאומי, ובזה הפסיד לעובד שכר שמגיע לו. זה ממש להפסיד ממון חבירו, לכן פשיטא לי שחייב לשלם את מלוא הסכום.

ואע"פ שהלה הסכים, לא גרע מלשלם לו את הנזק, שהרי הסכים רק על תנאי שאין לו כלל נזק מזה.

וחיפשי מקור לסברה זו ולא מצאתי, אבל זה נראה לי ברור לעניות דעתי.

העולה מזה: מי שדיוח לרשויות על אחד שעובד שלו, ועל ידי כך הפסיד לעובד את זכויותיו למס שלילי המגיעה לו, חייב לשלם לעובד את מלוא הסכום שהפסידו.

ז

האם המזיק צריך לשלם דמי הובלה של החפץ שניזק

הנידון

"הזקתי לחבר שלי ארון בבית. אין ספק שאני צריך לשלם לו על הנזק. ארון חדש כזה עולה היום אלפיים שקלים בחנות, והובלה עולה עוד מאתיים שקלים. אבקש לדעת האם אני חייב לשלם לו גם על ההובלה, כי מחיר הארון בחנות הוא רק אלפיים".

תשובה

צריך לשלם אלפיים ומאתיים שקלים, כיון שההובלה היא חלק משווי הארון בבית.

ביאור התשובה

שווי חפץ כולל דמי הובלה

כל שווי של חפץ כולל שכר עבודה, פרסום, שכירות מקום, הובלה וכדו'. אלא שבעלי החנות אינם כוללים מרכיב של הובלה לביתו של הלקוח מסיבות שונות, אבל הם מכניסים את מחיר ההובלה לארון שנמצא אצלם בחנות. תמיד מרכיב של חפץ כולל את כל ההוצאות הנלוות. לפיכך, דבר ברור שאם הזיק לו חפץ קטן שאפשר להשיג כאן, או ארון קטן שהרבה אנשים לא משלמים עליו הובלה, הרי

ההבדל בין חברות השכרה למשכיר פרטי

אבל לגבי חברות השכרה, בדרך כלל, הן אינן מבטלות חוזה רק מפני שהנהג נוהג באופן שאינו עדין, משום שבלאי רגיל נלקח בחשבון במחיר ההשכרה. אולם אם יש ראיות לנהיגה מסוכנת, להפרת תנאי ההסכם, או לשימוש אסור ברכב, כגון נהיגת מרוצים, העברת הרכב לנהג אסור, נסיעה בדרכים אסורות, וכדומה, הן עשויות לבטל את ההסכם, או לדרוש את החזרת הרכב בהתאם לתנאי החוזה.

העולה מזה: חברות השכרה אין אינן מבטלות חוזה רק מפני שהנהג נוהג באופן שאינו עדין, משום שבלאי רגיל נלקח בחשבון במחיר ההשכרה.

ן

תשלום עבור נזק עקיף של הפסד מס שלילי

הנידון

"אחד ביקש ממני שאסכים להוציא תלוש שכר על שמי, כדי לדווח על הוצאות, בכדי שלא ישלם מס. שאלתי אותו אם זה יכול להזיק לי, ואמר לי שלא. לבסוף הפסדתי עשרים אלף שקלים של מס שלילי. בכל שנה אני מקבל עשרים אלף שקלים, והשנה הפסדתי בגלל השכר שכביכול אני מקבל מרואה החשבון. הוא מודה שטעה, אבל האם על פי הלכה הוא חייב לשלם לי את הנזק".

תשובה

חייב לשלם.

ביאור התשובה

זה מפסיד ממש ממון חבירו

לכאורה היה מקום לדון אם זה גרמא בנזיקין בלבד, כיון שרק גרם לו נזק, או גרמי. והיה מקום לומר שזה גרמא, כיון שלא הזיקו בידים ולא מיד נעשה ההיזק. ומכל מקום, היה מקום לומר שחייב מדין ערב.

אבל לעניות דעתי פשוט בזה, שזה ממש מפסיד נכסי חבירו, וחייב לשלם מעיקר הדין, ולא דווקא מדין ערב. דהרי עובד זה יש לו שכר שמגיע לו על פי חוק המדינה, ושכר זה קבוע לו ושייך לו עוד לפני שרשויות החוק עושות חישוב ומאשרות זאת. נמצא שבשעה שרואה החשבון שלח להם אישור שהוא מקבל שכר, הוא הפסיד לו בידים את כספו. זה לא גרמא, זה הרבה יותר מנזק, זה ממש להפסיד בידים ממון חבירו.

בינת המשפט

עניני ממונות אקטואליים

הזיק חפץ שאי אפשר להשיגו רק במקום רחוק, האם משלם ההובלה.

ומענין לענין, ראיתי בקובץ "הישר והטוב", (קובץ כח, שיעורי הדיינים עמוד שה), מה שכתב הרה"ג רבי אלעזר חיימוב, וז"ל: "הזיק חפץ ששוויו סך חמישים שקלים, ואין להשיגו באזור, אך ניתן להביאו מעיר אחרת באופן שעלות המשלוח הרבה יותר משווי החפץ הניזוק. על מי מוטל לשלם דמי המשלוח."

"תשובה. על המזיק לשלם את דמי המשלוח, דכך הוא מחיר החפץ כאן, שהרי כדי להשיגו צריך לשלם גם משלוח". והאריך שם בנידון, ובתמצית הדבר כתב: "אבל האמת היא, דמאחר ששווי כל חפץ נמדד על ידי כמה מרכיבים, חומר הגלם, הייצור, היצע וביקוש, הובלה, תשלומי מכס ועוד, ורק כך ניתן לתמחר את עלות החפץ, אם כן אף אם אינו חייב לקנות לו חפץ אחר, מכל מקום חייב לשלם לו את עלות החפץ שהזיק, ושווי החפץ במקום הזה נקבע לפי כל המרכיבים הנ"ל" עכ"ל. הנה מבואר מה שביארנו, שדמי ההובלה הם בכלל שווי החפץ.

ועיין שם ישוב התמיה, מדוע בהפיל מטבע של חבירו לים פטור המזיק מתשלום דמי ההוצאה מהמים (בבא קצא צח, א) ואם הפיל שור חבירו לבור חייב המזיק בתשלום ההוצאה (בבא קמא יא, א).

העולה מזה: גם כאשר יש להביא את החפץ מעיר אחרת, דמי המשלוח הם חלק משווי במקום הנזק, ולכן המזיק חייב לשלם. וכן מבואר בקובץ הישר והטוב.

שווי החפץ אינו כולל הובלה. אבל חפץ שאין רגילות להביאו ביד אלא בהובלה, כמקרה, מכונת כביסה, ארון גדול וכדו', מחיר הארון בבית שווה אלפיים ומאתיים, כיון שכולל דמי משלוח, ממש כמו המזיק ארון בחנות או במפעל, שיש הבדל במחיר בגלל הוצאות הובלה וכדו'.

ושמחתי שראיתי שכן כתב בספר "שומת נזיקין", מאת הרה"ג רבי אברהם מלמד, בפרק ז, שאלה סה, וכן מבאר בהערה, וז"ל: "המזיק חפץ שדרך העולם לקחת בעצמם, כגון ארונית קטנה, אין ההובלה בכלל דמי החפץ, ופטור המזיק על זה. ומה שהניזק הוביל את הדבר בתשלום, זה בגלל הנוחות שלו, ואינו חובה. אבל המזיק ארון גדול חייב בדמי הובלה, מכיון שרוב העולם משלמים גם דמי הובלה. ומה שפעמים שהמוכר מחלק את תשלום החפץ לשניים, מחיר החפץ לחדר ומחיר ההובלה לחדר, זה רק מחמת דרכי המסחר, אבל למעשה כל אדם שקונה חפץ כזה סופו לשלם דמי הובלה, ממילא ההובלה כלולה במחיר. ודוגמא לכך הוא כשקונה מקרר, כיון שאין אפשרות לאדם רגיל להוביל את המקרר במכוניתו, וכן להרימו לביתו, לכן כל מי שקונה מקרר משלם, ישירות או בעקיפין, דמי הובלה. ולכן המזיק מקרר צריך לשלם גם דמי הובלה." עכ"ל.

העולה מזה: שוויו של כל חפץ נקבע לפי כל מרכיבי עלותו, ובכללם גם הוצאות ההובלה. לפיכך, בחפץ שאין דרך להביאו אלא בהובלה, כגון מקרר, מכונת כביסה או ארון גדול, דמי ההובלה הם חלק משווי החפץ, והמזיק חייב לשלם. אבל בחפץ קטן שרגילים להביאו ללא הובלה, אין דמי ההובלה בכלל שוויו, והמזיק פטור מלשלם. וכן כתב בספר "שומת נזיקין".

